

Qönçə Mərdan qızı MİRZƏYEVA

Bakı Dövlət Universitetinin doktorantı, Bakı, Azərbaycan

E-mail: gonchamirzayeva@gmail.com

ORCID ID: 0009-0006-3485-0988

**YENİYETMƏLƏRİN RƏQƏMSAL RİFAHININ FORMALAŞDIRILMASINDA
AİLƏLƏRİN TƏRBIYƏ STRATEGİYALARI**

Xülasə

Aparılmış tədqiqatın məqsədi yeniyetmələrin rəqəmsal rifahının formalaşdırılmasında ailənin tərbiyə strategiyalarının rolunu sosial-pedaqoji baxımdan araşdırmaq, rəqəmsal mühitdə təhlükəsiz, eyni zamanda, stabil davranışın inkişafına təsir edən mühim amilləri müəyyən etməkdir. Tədqiqatda, həmçinin, ailə və məktəbin birgə fəaliyyətinin rəqəmsal təhlükələrin qarşısının alınmasındakı əhəmiyyəti qiymətləndirilmişdir. Tədqiqatda elmi-pedaqoji ədəbiyyatın təhlili, müqayisəli təhlil, ümumiləşdirmə və sistemləşdirmə, eyni zamanda, analiz və sintez metodlarından istifadə edilmişdir. Problemin nəzəri əsaslarının müəyyənəndirilməsi məqsədilə yerli və xarici elmi mənbələr araşdırılmış, müasir elmi yanaşmalar müqayisəli şəkildə analiz edilmişdir. Müəyyən edilmişdir ki, ailədə tətbiq olunan məqsədyönlü tərbiyə strategiyaları, xüsusilə, ünsiyyət prosesinin açıq şəkildə qurulması, rəqəmsal davranışın valideynlər tərəfindən istiqamətləndirilməsi və nümunə prinsipi yeniyetmələrin rəqəmsal rifahının inkişafına müsbət təsir göstərir. Ailə ilə məktəbin birgə fəaliyyəti yeniyetmələrin rəqəmsal risklərin azaldılması, media savadlılığının formalaşması və məsuliyyətli internet istifadəsi bacarıqlarının tətbiqini dəstəkləyən əsas amillərdən biri kimi qiymətləndirilmişdir.

Açar sözlər: rəqəmsal rifah, ailə tərbiyəsi, valideyn mediasiyası, rəqəmsal təhlükəsizlik, media savadlılığı.

UOT: 37.018.1

DOI: <https://doi.org/10.54414/YLYN8164>

Giriş

Rəqəmsal texnologiyaların sürətlə inkişaf etməsi və rəqəmsallaşmanın cəmiyyətin bütün sahələrinə nüfuzu, yeniyetmələrin sosiallaşma və inkişaf prosesinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. İnternetdən istifadə, sosial media platformaları və müxtəlif tətbiqlər yeniyetmələr üçün yeni informasiyaların əldə edilməsi, ünsiyyət qurmaq və təhsil imkanlarından yararlanmaq baxımından çeşidli imkanlar yaratsa da, eyni zamanda, onların psixoloji rifahı, sosial münasibətlər və davranışına təsir edən müxtəlif risk amillərini də meydana çıxarmışdır. Bu səbəbdən də, son illərdə elmi ədəbiyyatda “rəqəmsal rifah” anlayışı xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Rəqəmsal rifah dedikdə, fərdin rəqəmsal texnologiyalardan risksiz, stabil, məqsədyönlü istifadə etməsi və fiziki, psixoloji, eyni zamanda,

informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının onların sosial rifahına mənfi təsirinin minimum olması başa düşülür.

Yeniyetmələrin rəqəmsal rifahının təmin edilməsində ailə xüsusi əhəmiyyətli sosial institut kimi çıxış edir. Valideynlərin rəqəmsal savadlılıq dərəcəsi, övladları ilə qurduqları ünsiyyət modeli, internetdən istifadəyə nəzarət mexanizmləri və şəxsi davranış nümunələri yeniyetmələrin rəqəmsal mühitdə davranışına birbaşa təsir göstərir. Müasir tədqiqatlar nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, qadağa və məhdudiyyətlərə əsaslanan nəzarət modeli ilə müqayisədə qarşılıqlı dialoq və etimada əsaslanan tərbiyə strategiyaları daha yaxşı nəticələr verir.

Rəqəmsal rifahın formalaşdırılması, sadəcə, ailənin deyil, həm də, ümumtəhsil məktəblərinin və digər sosial institutların birgə

fəaliyyətini tələb edir. Lakin, ailə uşağın ilk sosiallaşma mühiti olduğundan ailənin bu prosesdə rolu xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Bu səbəbdən də, ailədə tətbiq olunan tərbiyə strategiyalarının yeniyyətlərin rəqəmsal davranışına və rifahına təsirinin öyrənilməsi müasir pedaqogika elminin aktual istiqamətlərindən biri hesab olunur.

Əsas mətn

XXI əsrdə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı cəmiyyətin digər sahələrində olduğu kimi, təhsil sistemində və ailə münasibətlərində də, müxtəlif dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. Həmin texnologiyalar müxtəlif informasiyaların əldə edilməsi, təhsil resurslarından səmərəli istifadə, düzgün ünsiyyət modellərinin qurulması və yaradıcı fəaliyyətlə məşğul olmaq üçün geniş imkanlar yaratsa da, bu vasitələrin nəzarətsiz və məsuliyyətsiz istifadəsi yeniyyətlərin psixoloji, sosial və emosional inkişafına mənfi təsir göstərə bilən yeni problemləri də ortaya çıxarmışdır. Məhz bu səbəbdən də, beynəlxalq elmi ədəbiyyatlarda “rəqəmsal rifah” (digital well-being) anlayışı son illərdə xüsusi tədqiqat istiqaməti kimi formalaşmışdır. Yeniyyətlərin rəqəmsal texnologiyalardan istifadəsi zamanı ailələrin istifadə etdiyi müxtəlif tərbiyə strategiyaları vardır ki, bunlara misal olaraq rəqəmsal rifah anlayışını özündə əks etdirən aşağıdakı yanaşmalar göstərilə bilər:

1. Rəqəmsal rifah yanaşması (Digital well-being approach). Son dövrlərin pedaqoji və psixoloji tədqiqatlarında irəli sürülən və rəqəmsal texnologiyaların yeniyyətlərin həyat keyfiyyətinə təsirini qiymətləndirən mühüm nəzəriyyələrdən biri hesab olunur. Həmin yanaşmanın əsas məqsədi informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının həyatın ayrılmaz hissəsi olduğu dövrdə, yeniyyətlərin fiziki, psixoloji və sosial rifahını qorumaq, eyni zamanda, onların texnologiyalardan təhlükəsiz, balanslı və məqsədyönlü istifadə bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir. “*Virtual mühitdə sərbəst şəkildə sosial ünsiyyət qurmaq, zərurət yarandıqda (məsələn, fiziki və psixi sağlamlıqla bağlı) lazımi məlumatları əldə etmək və siyasi*

proseslərdə azad şəkildə iştirak etmək imkanlarının təmin olunmasına ehtiyac vardır. Bununla yanaşı, rəqəmsal mühitdə etik davranış qaydalarına (kiberetika), məsuliyyət və ictimai nəzakət prinsiplərinə riayət edilməsi də zəruri şərtlərdən biri hesab olunur” [1, s.2].

Bu yanaşmanın əsas komponentlərindən biri “ekran vaxtının balanslaşdırılması”dır. Aparılmış araşdırmalar nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, elektron cihazlardan uzunmüddətli və nəzarətsiz istifadə yeniyyətlərin fiziki hərəkətliliyinin azalmasına, yuxu rejiminin pozulmasına, diqqətin zəifləməsinə və emosional gərginliyin artmasına səbəb ola bilər. “*Araşdırmalar göstərir ki, mavi işıq məruz qalmaq beyin aktivliyini və ayıqlıq səviyyəsini artıraraq idrak fəaliyyətini stimullaşdırır. Nəticədə, bu vəziyyət yuxu keyfiyyətinin aşağı düşməsinə və müxtəlif yuxu problemlərinin yaranmasına gətirib çıxara bilər*” [2, s.358]. Məhz, bu səbəbdən də, ailənin dəstəyi ilə ekran vaxtının yeniyyətlərin yaş xüsusiyyətlərinə uyğun planlaşdırılması, təhsil, istirahət və ailədaxili ünsiyyət arasında balansın yaradılması vacib hesab edilir. Valideynlərin daha çox “qarşılıqlı razılaşma”ya əsaslanan qaydalar müəyyən etməsi yeniyyətlərin öz rifahları üzərində məsuliyyət hissinin inkişafına müsbət təsir göstərir.

Rəqəmsal rifah yanaşmasının digər mühüm istiqamətlərindən biri də, psixoloji sağlamlığın qorunmasıdır. Sosial media platformalarından həddindən artıq istifadə, sosial müqayisələr, kibercyberbullying və informasiya bolluğu şəraitində gerçəkləşən formalaşma prosesi, yeniyyətlərin emosional vəziyyətinə mənfi təsir göstərə bilər. Bu baxımdan da, ailənin emosional dəstəyi, düzgün ünsiyyət modelinin qurulması, etibarlı münasibətlər çərçivəsində tərbiyə prosesinin tətbiqi və valideynlərin media savadlılığına malik olması yeniyyətlərin psixoloji dayanıqlılığının gücləndirilməsində mühüm rol oynayır. “*Nəticə etibarilə, yeni dövrdə elmi cəhətdən məlumatlı və şüurlu vətəndaşın, eləcə də istehlakçının formalaşması bilavasitə yüksək səviyyəli media savadlılığının inkişafından asılıdır*” [3, s.61]. Valideynlərin övladlarının rəqəmsal mühitdə qarşılaşdıqları

problemlərə həssas yanaşması və onları mühakimə etmədən dinləməsi mümkün risklərin vaxtında müəyyənləşdirilməsinə və aradan qaldırılmasına şərait yaradır. Eyni zamanda, valideynlər tərəfindən tətbiq edilən bu cür yanaşmalar, yeniyetmələrin tənqidi təfəkkürlərinin inkişafına pozitiv təsir göstərir və onların sosial mühitdə qorunmalarına kömək edir.

Bu yanaşmanın tətbiqində əsas məqsədlərdən biri olaraq, “onlayn və oflayn fəaliyyətlər arasında tarazlığın yaradılması” ideyası da xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Yeniyetmələrin asudə vaxtlarının müxtəlif idman növləri, mütaliə, yaradıcılıq və sosial layihələr ilə zənginləşdirilməsi onların hərtərəfli inkişafına müsbət təsir göstərir. Üz-üzə sosial münasibətlər emosional rifahı gücləndirir, ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirir və rəqəmsal asılılıq riskini azaldır.

Rəqəmsal rifah yanaşmasının tətbiqi zamanı diqqət edilən ən mühim istiqamətlərdən biri də, rəqəmsal asılılığın profilaktikasıdır. Profilaktik tədbirlər, yalnız, ekran vaxtının məhdudlaşdırılması ilə kifayətlənməmək, bu prosesdə, valideynlərin şəxsi davranış nümunəsi, ailədaxili qaydalar və müntəzəm maarifləndirmə fəaliyyətinin tətbiqini xüsusi əhəmiyyətli edir.

2. Valideyn mediasiyası (Parental mediation). “*Valideyn mediasiyası uşaqlar və yeniyetmələr üçün media məzmununa nəzarət etmək, onu izləmək və ya şərh etmək məqsədilə valideynlər tərəfindən tətbiq olunan hər hansı strategiya kimi müəyyən edilir*” [4, s.8]. Həmin yanaşma valideynlərin, övladlarının internet texnologiyalarından istifadəsinə məqsədyönlü şəkildə nəzarət etməsini, yeniyetmələrin, rəqəmsal mühitdə təhlükəsiz, məsuliyyətli və şüurlu davranış vərdislərinin inkişafını dəstəkləməsini nəzərdə tutur. Həmin proses müxtəlif şəkildə həyata keçirilir və prosesin tətbiqi, ailənin tərbiyə üsulundan, valideynlərin rəqəmsal bilgi səviyyəsindən, yeniyetmənin yaş xüsusiyyətlərindən və internetdən istifadə məqsədlərindən asılı olaraq fərqlənir. “*Ümumilikdə, tədqiqatlarda valideyn mediasiyası, əsasən, üç kateqoriyaya bölünür: məhdudlaşdırıcı mediasiya (restrictive mediation), aktiv mediasiya (active*

mediation) və birgə istifadə mediasiyası (co-using mediation)” [5, s.6].

Məhdudlaşdırıcı mediasiya (Restrictive mediation) valideynlərin, yeniyetmələrin internetdən istifadə müddətinə, giriş etdikləri platformalara və məzmunlara məhdudiyyətlər qoymasını nəzərdə tutur. Həmin model, xüsusilə, kiçik məktəbli yaş kateqoriyasından olan uşaqlar üçün daha səmərəli hesab edilərsə də, yeniyetməlik dövründə qadağalara əsaslanan yanaşmanın uzunmüddətli müsbət nəticə vermədiyi qeyd edilir. “*İnternet asılılığı olmayan yeniyetmələrin valideynləri ilə müqayisədə, internet asılılığı olan yeniyetmələrin valideynləri, övladlarının tərbiyəsində daha yüksək səviyyədə rəddedici münasibət, həddindən artıq müdaxilə və nəzarət, eyni zamanda, daha az emosional istilik və dəstək nümayiş etdirdiklərini bildirmişlər*” [6, s.1484].

Aktiv mediasiya (Active mediation) isə valideynlərlə, yeniyetmələr arasında qarşılıqlı dialoq və əməkdaşlığa əsaslanan yanaşmadır. Bu model çərçivəsində valideynlər rəqəmsal texnologiyalardan istifadə zamanı qarşıya çıxan məlumatları, rəqəmsal təhlükələri və etik davranış qaydalarını övladları ilə birlikdə müzakirə edir, onlara düzgün qərar qəbul etməkdə istiqamət verir. Aktiv mediasiya, yeniyetmələrin tənqidi təfəkkürünü inkişaf etdirir, informasiyaların etibarlılığını qiymətləndirmə bacarığını formalaşdırır və rəqəmsal mühitdə müstəqil, eyni zamanda, məsuliyyətli davranışın yaranmasına şərait yaradır. Bu yanaşmanın tətbiqi zamanı valideynlər nəzarət edən şəxs deyil, daha çox məsləhətçi və bələdçi rolunda çıxış edir.

Birgə istifadə və ya birgə iştirak mediasiyası (Co-use/Co-viewing mediation) valideynlərin övladları ilə birlikdə internetdən istifadə etməsini, sosial media platformalarında nümayiş etdirilən məzmunu birgə izləməsini və bu prosesdə qarşılıqlı fikir mübadiləsinin aparılmasını ifadə edir. Bu cür yanaşmanın yeniyetməlik dövründə tətbiqi, ailədaxili düzgün ünsiyyət prosesinin güclənməsinə, qarşılıqlı etimadın formalaşmasına və yeniyetmələrin maraq dairəsinin valideynlər tərəfindən daha yaxından öyrənilməsinə imkan yaradır.

3. Rəqəmsal vətəndaşlıq yanaşması (Digital citizenship approach). *“Bir çox hallarda, “rəqəmsal” termininin müəyyən edici və ya təsviri anlayış kimi istifadəsi zəruri olmur və hətta məzmun baxımından tam dəqiqlik ifadə etmir. Xüsusilə, “vətəndaşlıq”, “hüquqlar” və “savadlılıq” kimi anlayışlarla əlaqələndirildikdə, bu termin, həmin anlayışların mahiyyətini tam əks etdirmədiyindən elmi baxımdan müəyyən qeyri-müəyyənlik yaradır”* [7, s.16].

Müasir pedaqoji nəzəriyyələrdə, rəqəmsal vətəndaşlıq yanaşması dedikdə isə yeniyyətlərin, rəqəmsal mühitdə hüquq və vəzifələrini dərk edən, etik davranış qaydalarına əməl edən, təhlükəsiz və məsuliyyətli fəaliyyət göstərən fərd kimi formalaşdırılması nəzərdə tutulur. Həmin yanaşmanın tətbiqi sosial məsuliyyət, hüquqi şüur, etik davranış və informasiya təhlükəsizliyi mədəniyyətinin formalaşdırılmasını, ailənin tərbiyə strategiyalarının əsas məqsədlərindən biri kimi müəyyən edir.

Rəqəmsal etik davranış dedikdə, sosial media platformalarında və digər tətbiqlərdən istifadə zamanı ünsiyyət prosesində qarşılıqlı hörmətin qorunması, nifrət nitqindən (hate speech), təhqirlərdən, kibertəzyiqdən və digər etik normalara zidd davranışlardan uzaq durmaq başa düşülür. Yeniyyətlərin tərbiyə prosesində mühüm dəyərlər olaraq, həmin xüsusiyyətlərin formalaşdırılması ailənin tərbiyə strategiyalarının mühüm istiqamətlərindən biri hesab olunur.

Eyni zamanda, həmin yanaşmanın tərkibində “onlayn məsuliyyət” anlayışı da, mühim yer tutur. *“Vətəndaşların rəqəmsal təhsili, rəqəmsal hüquq və məsuliyyətin (Digital Rights and Responsibility – DD&R) formalaşdırılmasında mühüm rol oynayır. Fərdlərin həm fərdi, həm də, kollektiv hüquqlarının qorunması, eləcə də, internetdən məsuliyyətli istifadənin təşviqi, United Nations-ın 2030-cu il Dayanıqlı İnkişaf Gündəliyinin əsas prioritet istiqamətlərindən biri hesab olunur”* [8, s.3].

Onlayn məsuliyyət dedikdə isə yeniyyətlərin paylaşıqları məlumatların nəticələrini əvvəlcədən dərk etmələri, müəlliflik hüququna hörmətlə yanaşma, eyni zamanda,

digər istifadəçilərin hüquqlarına hörmətlə yanaşma və yayılan informasiyanın doğruluğunun yoxlanılmadan paylaşılmasını nəzərdə tutur.

Rəqəmsal vətəndaşlıq yanaşmasının digər mühüm komponenti rəqəmsal hüquq və öhdəliklərin dərk edilməsidir. Yeniyyətlərin internetdən istifadəsi zamanı şəxsi məlumatların qorunmasının vacibliyi, elektron təhlükəsizlik və digər mühüm məsələlər, valideynlər tərəfindən diqqətə çatdırılmalıdır. Valideynlərin maarifləndirici fəaliyyəti yeniyyətlərin öz hüquqlarından məlumatlı olmalarına, eyni zamanda, digər şəxslərin hüquqlarına hörmətlə yanaşmalarına şərait yaradır. Bu isə hüquqi şüurun inkişafı ilə yanaşı, sosial məsuliyyət hissəsinin də, formalaşmasına kömək edir.

Kiberetika və informasiya təhlükəsizliyi isə rəqəmsal vətəndaşlığın ayrılmaz tərkib hissələridir. Kiberetika dedikdə, yeniyyətlərin informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadəsi zamanı etik ünsiyyət, qarşılıqlı hörmət, tolerantlıq və sosial məsuliyyət prinsiplərinə əsaslanan davranış modelinin formalaşdırılması başa düşülür. İnformasiya təhlükəsizliyi anlayışı isə şəxsi məlumatların qorunması, güclü parollardan istifadə, “fishing” və digər kibertəhdidlərin tanınması və s. kimi bacarıqları əhatə edir.

Nəticə

Beləliklə, aparılmış tədqiqatlar nəticəsində müəyyən olunmuşdur ki, rəqəmsal texnologiyaların yeniyyətlərin gündəlik həyatında geniş yer tutduğu müasir şəraitdə onların virtual mühitdə təhlükəsiz, məsuliyyətli və şüurlu davranışının təmin olunması, ailənin tərbiyə strategiyalarının əsas istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir. Bu baxımdan da, valideyn mediasiyası, rəqəmsal vətəndaşlıq və rəqəmsal rifah yanaşmaları, ailə tərbiyəsinin əsasını təşkil edən mühüm nəzəri yanaşmalar kimi çıxış edir.

Yeniyyətlərin rəqəmsal rifahının formalaşdırılması prosesində ailə tərbiyəsi zamanı tətbiq olunan müasir yanaşmaların kompleks şəkildə təhlili, valideyn mediasiyası, rəqəmsal vətəndaşlıq və rəqəmsal rifah yanaşmalarının qarşılıqlı əlaqəsi sosial-pedagoji baxımdan əsaslandırılması işin elmi

yeniliyini təşkil edir. Tədqiqatda bu yanaşmaların yeniyetmələrin rəqəmsal davranış mədəniyyətinin və təhlükəsiz internet istifadəsi bacarıqlarının inkişafına təsiri sistemli şəkildə qiymətləndirilmişdir.

Tədqiqatın praktik əhəmiyyəti göstərir ki, əldə olunan nəticələr ümumtəhsil məktəblərində valideynlərlə əməkdaşlığın təşkili, ailə yönümlü maarifləndirmə proqramlarının hazırlanması, məktəb psixoloqları və sinif rəhbərlərinin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi, həmçinin, media savadlılığı və rəqəmsal təhlükəsizlik üzrə təlim proqramlarının hazırlanması zamanı istifadə oluna bilər.

Ailədə müasir tərbiyə yanaşmalarının tətbiqi zamanı yeniyetmələrin rəqəmsal risklərdən qorunmasına, sağlam rəqəmsal həyat tərzinin formalaşmasına, psixoloji rifahının dəstəklənməsinə və rəqəmsal cəmiyyətə uğurlu adaptasiyasına şərait yaratma ideyası, tədqiqatın sosial əhəmiyyəti kimi qeyd edilir. Bu yanaşmalar uzunmüddətli perspektivdə rəqəmsal asılılıq, kibertəhdidlər və qeyri-sağlam rəqəmsal davranışlardan irəli gələn sosial problemlərin azaldılmasına da mühüm töhfə verə bilər.

Beləliklə, adları qeyd edilən yanaşmaların ailə, məktəb və digər sosial institutların əməkdaşlığı şəraitində həyata keçirilməsi yeniyetmələrin rəqəmsal rifahının möhkəmləndirilməsinə və onların müasir informasiya cəmiyyətinin fəal və məsuliyyətli üzvləri kimi yetişməsinə mühüm töhfə verir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Lewin C., Niederhauser D., Johnson Q., Saito T., Sakamoto A., Sherman R. Safe and responsible internet use in a connected world: Promoting cyberwellness. *Canadian Journal of Learning and Technology*. 2021;47(4):n4.
2. Rafique N., Al-Asoom L.I., Alsunni A.A., Saudagar F.N., Almulhim L., Alkaltham G. Effects of mobile use on subjective sleep quality. *Nature and science of sleep*. 2020;23:357-364.
3. López P.U., Cedeño L., Sotomayor J.P. Analysis of the impact of the social media filter bubble. In *Proceedings of the International Conference on Communication and Applied Technologies 2025 (ICOMTA 2025)* 2025 Oct 18, p. 58.
4. Soyoo A., Reynolds B.L., Neumann M., Scull J., Tour E., McLay K. The impact of parent mediation on young children's home digital literacy practices and learning: A narrative review. *Journal of computer assisted learning*. 2024;40(1):65-88.
5. Fam J.Y., Männikkö N., Juhari R., Kääriäinen M. Is parental mediation negatively associated with problematic media use among children and adolescents? A systematic review and meta-analysis. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*. 2023;55(2):89.
6. Ren W., Zhu X. Parental mediation and adolescents' internet use: The moderating role of parenting style. *Journal of youth and adolescence*. 2022;51(8):1483-1496.
7. Pangrazio L., Sefton-Green J. Digital rights, digital citizenship and digital literacy: What's the difference?. *Journal of new approaches in educational research*. 2021;10(1):15-27.
8. Gallego-Arrufat M.J., García-Martínez I., Romero-López M.A., Torres-Hernández N. Digital rights and responsibility in education: A scoping review. *Education Policy Analysis Archives*, 2024;32(3):1-27.

Goncha Mardan MIRZAYEVA

PhD student at Baku State University, Baku, Azerbaijan

THE ROLE OF FAMILY EDUCATIONAL STRATEGIES IN FOSTERING ADOLESCENTS' DIGITAL WELL-BEING

Summary

The purpose of this study is to examine the role of family educational strategies in fostering adolescents' digital well-being from a socio-pedagogical perspective and to identify the key factors influencing the development of safe and responsible behavior in the digital environment. The study also evaluates the importance of family-school collaboration in preventing digital risks and promoting a safe digital environment. The study employed methods of scientific and pedagogical literature review, comparative analysis, generalization, systematization, as well as analysis and synthesis. To establish the theoretical and methodological foundations of the research, both national and international scholarly sources were examined, and contemporary scientific approaches were comparatively analyzed. The findings indicate that purposeful family educational strategies, particularly open parent-child communication, parental guidance of adolescents' digital behavior, and education through positive role modeling, have a significant positive impact on the development of adolescents' digital well-being. Furthermore, effective cooperation between family and school was identified as one of the key factors contributing to the reduction of digital risks, the development of media literacy, the promotion of a culture of safe digital behavior, and the acquisition of responsible Internet use skills.

Keywords: digital well-being, family education, parental mediation, digital safety, media literacy.

Гонча Мардан МИРЗАЕВА

Докторант Бакинского Государственного Университета, Баку, Азербайджан

ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ СТРАТЕГИИ СЕМЬИ В ФОРМИРОВАНИИ ЦИФРОВОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ ПОДРОСТКОВ

Резюме

Целью исследования является изучение роли воспитательных стратегий семьи в формировании цифрового благополучия подростков с социально-педагогической точки зрения, а также выявление основных факторов, влияющих на развитие безопасного и устойчивого поведения подростков в цифровой среде. Наряду с этим оценивается значение взаимодействия семьи и школы в предупреждении цифровых рисков и обеспечении безопасной цифровой среды. В исследовании использованы методы анализа научно-педагогической литературы, сравнительного анализа, обобщения, систематизации, а также анализа и синтеза. Для раскрытия теоретико-методологических основ исследуемой проблемы были изучены труды отечественных и зарубежных ученых, а современные научные подходы подвергнуты сравнительному анализу. Установлено, что целенаправленные воспитательные стратегии, реализуемые в семье, в частности открытое внутрисемейное общение, педагогическое сопровождение цифрового поведения подростков со стороны родителей и воспитание на основе личного примера, оказывают положительное влияние на формирование цифрового благополучия подростков. Определено, что эффективное взаимодействие семьи и школы является одним из важнейших факторов, способствующих снижению цифровых рисков, развитию медиаграмотности, формированию культуры безопасного поведения в цифровой среде и навыков ответственного использования интернет-ресурсов.

Ключевые слова: цифровое благополучие, семейное воспитание, родительская медиация, цифровая безопасность, медиаграмотность.

Daxil olub: 07.07.20